MAQOM XONANDALIGIDA AMALIYOTNING O‘RNI VA PEDAGOGIK MUAMMOLAR

Yunus Rajabiy nomidagi O‘Z.MMSI “Maqom xonandaligi” kafedrasi o’qituvchisi ***Sadriddinov Mo’minjon Tolibjonovich***
MSadriddinov@mail.ru

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek xalq musiqa san'ati, uning ijro usullari, an'analari va zamonaviy rivojlanish jarayoni tahlil qilinadi. Ijrochilikda "ustoz-shogird" an'analari, milliy musiqa merosi va uning ta'lim jarayonidagi o‘rni hamda xalq musiqa san'atining kelajak avlodlarga o‘rganilishi masalalari ko‘rib chiqiladi. Maqola, shuningdek, musiqa ijrochiligi orqali milliy qadriyatlarni saqlash va avaylashning tarbiyaviy ahamiyatiga alohida e'tibor qaratadi. Maqom san'atining ta'lim innovatsiyalari, yangi pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar asosida o‘rgatilishi, talabalarga yangilik yaratish va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan istiqbolli yondashuvlar haqida so‘z yuritiladi.*

Kalit so`zlar: *Maqom, xalq musiqa san'ati, an'anaviy sozandalik, ustoz-shogird an'analari, milliy qadriyatlar, ijro, ta'lim innovatsiyalari, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, musiqa ta'limi, ma'naviy meros, milliy musiqaning rivoji.*

Аннотация: *В статье рассматриваются узбекское народное музыкальное искусство, его исполнительские традиции и процесс развития, а также роль национального музыкального наследия в современном образовании. Обсуждаются такие аспекты, как "учитель-ученик" традиция, передача народного музыкального искусства и его место в образовательном процессе. Статья также затрагивает внедрение инновационных педагогических технологий, использование интерактивных методов обучения и роль музыкального образования в формировании творческого и критического мышления у студентов.*

Ключевые слова: *Маком, народное музыкальное искусство, традиционное исполнение, учитель-ученик, национальные ценности, исполнительство, образовательные инновации, педагогические технологии, интерактивные методы, музыкальное образование, культурное наследие, развитие народной музыки.*

Abstract:*This article explores the art of Uzbek folk music, its performance traditions, and the process of its development, with a focus on the role of national musical heritage in contemporary education. The paper discusses the "mentor-disciple" tradition, the transmission of folk music, and its place in the educational process. Special attention is given to the educational significance of preserving and nurturing national values through music. The article also addresses the integration of*

innovative teaching technologies, the use of interactive methods, and the role of music education in fostering creative and critical thinking among students.

Keywords:*Maqom, folk music, traditional musicianship, mentor-disciple tradition, national values, performance, educational innovations, pedagogical technologies, interactive methods, music education, cultural heritage, development of folk music.*

KIRISH

Pedagogik texnologiya – bu ta'lim jarayonini zamonaviy va samarali tashkil etishga yo'naltirilgan tizim bo'lib, u ta'limning yuqori sifatini ta'minlash va tez rivojlanayotgan ilmiy-texnik yutuqlarga mos keladigan ta'lim shakllarini takomillashtirishga qaratilgan metodlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'qitishning texnik va inson omillarini birlashtirib, ularning o'zaro hamkorligi orqali amalga oshiriladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'limda qo'llash bugungi kunda zaruriyatga aylangan.

Pedagogik texnologiya, YUNESKO ta'rifiga ko'ra, o'qitish va bilimlarni o'zlashtirish jarayonlarini tizimli ravishda yaratish, amalga oshirish va tahlil qilish metodidir. Bu usul, texnik resurslar va insonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni hisobga olgan holda, ta'lim shakllarini optimallashtirishga yo'naltirilgan. Mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirish va iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda ta'lim tizimining ahamiyati juda katta.

Dunyo miqyosida ta'limning global integratsiyasi, talabalarning xalqaro mobilligi va ta'lim dasturlarining tez o'zgarishi kabi tendensiyalarning kuchayishi bilan birga, ta'lim sifatini oshirish masalasi alohida e'tiborga olinmoqda. Bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va kelajakdagi mutaxassislarning ma'naviy, intellektual va kasbiy salohiyatiga bo'lgan yuqori talablar ta'lim muassasalaridan xalqaro talablarga mos keladigan sifatli kadrlar tayyorlashni talab qilmoqda. Bu maqsadlarga erishish uchun ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarurati tug'ilmoqda. Biroq, ta'lim tizimida zamonaviy tendensiyalarni, ayniqsa, rivojlangan davlatlardagi ta'limda qo'llanilayotgan innovatsion pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilishning yangi tajribalari hali to'liq joriy qilinmagan.

ADABIYOTLAR TAHLILI: Bizning fikrimizcha, ta'lim jarayonida avvalo talabalarda qiziqish uyg'otish, motivatsiya yaratish, va so'ngra raqobat muhiti tashkil qilish orqali ularning innovatsion qobiliyatlari ochiladi. Agar talabalarga ilm-fan sohasida yutuqlarga erishgan insonlarning misollarini keltirib, ularni o'rnak sifatida darslarga taklif qilish yoki innovatsiyalar markazlariga ekskursiyalarni yo'lga qo'yish imkoniyati berilsa, maqsadga tezroq erishish mumkin bo'ladi. Talabalarni innovatsion yarmarkalariga va IT parklariga ekskursiyalarni tashkillashtirish, ta'limda nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lashda yutuqlarni ko'paytirishga yordam beradi.

Musiqa ijrochiligi va xalq musiqa san'ati o'zining janr va ijro uslublarida rivojlanib boradi. Ijro an'analari va yo'llari, o'z navbatida, ijrochilik jarayonida doimiy ravishda kengayib, boyib bormoqda. Aslida, musiqiy ijro an'analari asosan og'zaki tarzda, bir avloddan boshqasiga o'tib kelgan. Ushbu jarayon, asosan, "ustoz-shogird" an'analari asosida shakllanib, rivojlanib borgan. Maqom va xonandalik ta'limi ham bu ustoz-shogirdlik maktablari orqali bugungi kunga yetib kelgan. Adabiyotlarda ushbu an'ananing tarixi va uning rivoji haqida so'z boradi.

An'anaviy sozandalikni kasb sifatida tanlagan har bir xonanda avvalo bir ustozdan o'rganishga harakat qilgan. Ustozdan ijro va sozandalik san'ati sirlarini o'zlashtirish, bu kasbni muvaffaqiyatli egallash uchun zarur bo'lgan asosiy shart hisoblanadi. O'zbek xalqining musiqiy amaliyoti aynan o'ziga xos qoidalarga ega bo'lib, har bir ijrochi bu qoidalarga amal qilgan. Qadimdan ma'lumki, musiqiy qobiliyati, xonanda imkoniyati va san'ata bo'lgan ishtiyoqi yo'q kishilar bu kasbni tanlashmagan. Faqat qobiliyatli va san'atga chin dildan berilganlar ustozlardan dars olish, kasbni o'zlashtirishda barcha qiyinchiliklarga dosh berib, ijrochilikni o'rganishgan. Sozandalik san'atining muhim jihatlaridan biri, shubhasiz, shu qobiliyatdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI O'zbek xalqining musiqa merosi, ayniqsa, dunyodagi boshqa xalqlarning madaniyati kabi, o'ziga xos milliy qadriyatlari, tarixiy rivojlanish davrida shakllanib, o'zgacha ma'naviy, musiqiy va adabiy boyliklarni yaratgan. O'zbek musiqa merosining mukammalligi va ma'naviy boyligi butun dunyoga mashhurdir. Har bir milliy merosning rivojlanishi, o'ziga xos shakllanishi va avloddan-avlodga o'tishi, asrlar davomida og'zaki tarzda saqlanib kelgan. Xalqimizning musiqiy merosi ham shu tarzda, og'zaki an'analar orqali bizgacha yetib kelgan va har bir avlod o'zining ma'naviyatini bu orqali rivojlantirgan.

Milliy qadriyatlar zamon o'zgarishlariga mos ravishda, urf-odatlar, mehnat va turmush jarayonlari ham o'zgarib boradi. Shu tariqa, milliy an'analar va musiqiy merosimiz zamonaviy dunyo talablariga moslashib, yangi shakl va mazmun topmoqda. Milliy musiqa merosining shakllanishi va rivojlanishida xalqning urf-odatlari va an'analari katta ahamiyat kasb etgan. Ayniqsa, mavjud an'analar bir-birini to'ldiruvchi, alohida o'ziga xos sifatga ega bo'lib kelgan. O'zbek xalq musiqasi, tarixiy rivojlanish jarayonida, o'ziga xoslikni saqlagan holda, hozirgi kunda yanada rivojlanib, yangilanib bormoqda.

Bugungi kunda xalq musiqasini o'rganish va saqlash juda muhim ahamiyatga ega. Global madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va integratsiya jarayonida, milliy an'analarni asrab-avaylash, ularni yangicha usullarda saqlash va rivojlantirish o'zining tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Milliy qadriyatlar va musiqiy merosimizni zamonaviy ta'lim va ijodiy faoliyat bilan bog'lash, avlodlarga yangi ilhom va bilimlarni yetkazish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Mamlakatimizdagi san`at sohasidagi turli anjumanlarga, tadbirlarga talabalarni amaliyotga yuborish allaqachon o'qitish tizimimizda yo'lga qo'yilgan. Biroq, bizning taklifimiz shundan iboratki, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining ilmiy-tadqiqot muassasalaridan bir vakilni institutga taklif qilib, seminarlar o'tkazish va talabalarga ularning nutqlarini tinglatish orqali yuksak ilmiy tajribaga ega mutaxassislarni o'rnak sifatida tanishtirish mumkin. Bu talabalarga ruhiy rag'bat berib, ularni yangi yutuqlar sari yo'naltiradi.

Innovatsion ta'lim, o'quvchilarni yangi g'oyalar va me'yorlarni yaratishga, ilg'or ilmiy ishlanmalarni qabul qilishga o'rgatadigan tizim sifatida ta'riflanadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashda o'qituvchi turli texnik vositalardan (kompyuter, proyektor, elektron doska) foydalanishi va interaktiv metodlarni tatbiq etishi mumkin. Bu texnologiyalar o'qituvchining faoliyatini yaxshilashga va o'quvchilarni fanga qiziqtirishga yordam beradi.

Pedagogik texnologiya va interaktiv metodlar talabalarning bilim olishda yangi yondashuvlarni qo'llash imkoniyatini yaratadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar kelajakda mehnat bozorida talab qilinadigan zamonaviy mutaxassislarni tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, o'qituvchilar zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'z faoliyatida qo'llab, eng yangi ilmiy yutuqlardan xabardor bo'lishlari kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR: Oliy ta'limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarini dunyoning eng yaxshi 1000 universiteti qatoriga kiritish maqsadi qo'yilgan. Biroq, innovatsion pedagogik texnologiyalarning xalqaro tajribasini o'rganish va ularga asoslangan ta'lim tizimini joriy qilishda hali ko'p ishlar amalga oshirilishi lozim. Misol sifatida, tayyorlov kurslarida o'qitishning asosiy maqsadi talabalarni eng yaxshi natijalarga erishtirish, ularni qattiq raqobat va muvaffaqiyatli natijalarga olib borishdir. Masalan, ingliz tili bo'yicha IELTS kurslari talabalarining yuqori ballarga erishishi, ularning o'qishga kirish jarayonida yuksak natijalarga erishishiga ko'mak beradi. Bu o'qituvchining ilmiy va pedagogik bilimlariga, shuningdek, innovatsion ta'lim texnologiyalariga bo'lgan yondashuviga bog'liqdir.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, har bir talabamaqom yo‘lida yaratilgan ashulalar va xalq og‘zaki ijodi namunalarini yaxshi o‘rganib, kelajakda o‘z faoliyatijarayonida qo‘llasa, o‘quvchilarni ma’naviy tarbiyalashda bunday asarlardan foydalansa, yoshlarning qadimiy va serjilo mumtoz ashulalarimizga bo‘lgan munosabatlari shakllanib, ularni tinglash va kuylashga istagi yanada ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O’zbekiston Respublikasi PrezidentininAg 2017-yil 29-noyabrdagi PF-5264 son “O’zbekiston Republikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to’g’risida”gi Farmoni.

2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-noyabrdagi PQ-3416 sonli O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi faoliyatini tashkil etish to’g’risida”gi Qarori
3. Avliyoqulov N.X, Musayeva N.N. “Yangi pedagogic texnologiyalar” darslik
4. N.A.Muslimov “Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” o`quvuslubiy majmua. Toshkent: 2016.
5. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. Toshkent, 1963
6. Rajabov Y. Shashmaqom, (I-VI); O‘bek xalq muzikasi.(I-V) Tos’hkent. 1965
7. Yunusov R. S’harq xalqlari maqomlari T.,2022
8. Ибрагимов О. Фергано-Ташкентские макомы Т.,2006

